

9 серпня у Міністерстві освіти і науки України відбулась презентація документу "Стратегія розвитку позашкільної освіти".

Під час зустрічі міністру освіти і науки України Лілії Гриневиц президентом Міжнародної асоціації позашкільної освіти Оленою Биковською передано документ і обговорено важливі питання розвитку позашкільної освіти.

Документ є підсумком ситуаційного аналізу і представляє стратегію розвитку позашкільної освіти України за п'яти стратегічними векторами: "Правовий вектор розвитку позашкільної освіти", "Управлінський вектор розвитку позашкільної освіти", "Освітній вектор розвитку позашкільної освіти", "Інформаційний вектор розвитку позашкільної освіти", "Фінансовий вектор розвитку позашкільної освіти".

Приділялася увага Дорожній карті стратегічного розвитку позашкільної освіти України на 2019-2023 рр.

Планується подальший розгляд документу і обговорення основних питань розвитку позашкільної освіти на Колегії Міністерства освіти і науки України.

А нині презентуємо "Стратегію розвитку позашкільної освіти" читачам Всеукраїнського громадсько-політичного тижневика "Освіта" (№ 35-36 (5833-5834) 19-26 вересня 2018р. - спецвипуск).

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стратегія розвитку позашкільної освіти (далі - Стратегія) - документ, розроблений Міжнародною асоціацією позашкільної освіти спільно із залученням представників органів законодавчої і виконавчої влади, працівників органів управління освітою, закладів освіти, вчених, громадськості України та інших держав, які займаються питаннями позашкільної освіти.

У 2017 р. згідно з розпорядженням Президента України від 29.05.2017 р. №114/2017-рп проведено наукове дослідження "Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в умовах децентралізації" (науковий керівник — проф. О. В. Биковська, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри позашкільної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова).

Результатом дослідження стала Концепція позашкільної освіти, яка окреслила основи положення щодо системи позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти та стратегічних векторів розвитку позашкільної освіти в умовах реалізації нового Закону України "Про освіту".

Концепція позашкільної освіти визначила стратегію дій і обумовила важливість подальших кроків у розробці документу "Стратегія розвитку позашкільної освіти".

У результаті Міжнародна асоціація позашкільної освіти спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, Національною академією педагогічних наук України, Міністерством освіти і науки України, Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, іншими партнерами організували і провели Стратегічну сесію з розвитку позашкільної освіти (25.06.2018 р., м. Київ).

У результаті визначено основні вектори розвитку позашкільної освіти в Україні, розроблено документ "Стратегія розвитку позашкільної освіти".

Законодавчою основою для розроблення Стратегії є: Конституція України, Закон України "Про освіту", Закон України "Про позашкільну освіту", Закон України "Про охорону дитинства", Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН про права дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", інші нормативно-правові документи

Стратегія розроблена з урахуванням завдань і положень таких документів:
Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385;

Стратегія сталого розвитку "Україна-2020", схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015;

Концепція позашкільної освіти, розроблена за грантом Президента України згідно з розпорядженням Президента України від 29.05.2017 р. №114/2017-рп на наукове дослідження "Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в умовах децентралізації".

Стратегія визначає цілі та пріоритети розвитку позашкільної освіти в Україні, заходи та завдання для розвитку закладів позашкільної освіти, що відповідають основним стратегічним напрямкам розвитку і заходам державних, обласних і місцевих цільових програм.

Метою Стратегії розвитку позашкільної освіти є підвищення якості і доступності позашкільної освіти, розширення функцій закладу позашкільної освіти в адміністративно - територіальній одиниці як центру освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності з урахуванням навчання впродовж життя.

Завдання Стратегії:

1. Здійснити реалізацію освітньої політики у сфері позашкільної освіти як одного з пріоритетних завдань держави, розвиток системи позашкільної освіти України відповідно до сучасних умов, світових тенденцій і викликів.
2. Забезпечити рівний доступ до позашкільної освіти, розвиток мережі закладів позашкільної освіти, відповідність інфраструктури позашкільної освіти України потребам і запитам населення, середовище, сприятливе для навчання впродовж життя.
3. Модернізувати зміст, форми та методи позашкільної освіти на основі світових та національних надбань, усталених традицій та сучасних підходів.
4. Забезпечити зростання професійної компетентності педагогічних працівників, відповідальність за результати освітньої діяльності.
5. Підвищити роль суспільних інституцій, батьків, громадськості у розвитку позашкільної освіти, забезпечення її престижу.

Принципи Стратегії:

Принцип конституційності — підпорядкування нормативним положенням конституції та забезпечення її реалізації, врахування норм нормативно-правових актів та міжнародних документів.

Принцип державності — передбачає взаємоповагу і взаємовідповідальність особи і держави.

Принцип паритетності — забезпечення рівних можливостей доступності кожному до позашкільної освіти.

Принцип співробітництва — забезпечення взаємодії між органами законодавчої і виконавчої влади, інститутами громадянського суспільства, практиками позашкільної освіти під час формування та реалізації державної і регіональної політики у сфері позашкільної освіти.

Принцип науковості — орієнтування на теоретичні положення, науково перевірені знання, які відповідають сучасному рівню розвитку науки і практики.

Принцип культуровідповідності — передбачає врахування національних традицій та світових надбань людства у формуванні та реалізації державної і регіональної політики у сфері позашкільної освіти.

Принцип гуманізації — передбачає цінність людини як особистості, її вільний розвиток і творчу реалізацію.

Фінансування Стратегії здійснюватиметься за рахунок різних джерел фінансування: бюджетних коштів, кредитних ресурсів, власних коштів господарюючих суб'єктів, грантів, доходів від надання платних послуг закладів позашкільної освіти, благодійної, гуманітарної, спонсорської допомоги та інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Проголошення незалежності України у 1991 р. стало початком важливих суспільно - політичних перетворень у всіх сферах життя держави.

З набуттям Україною незалежності було проголошено необхідність її побудови як правової держави, орієнтованої на загальнолюдські цінності, забезпечення пріоритетності прав людини.

В Україні створена і функціонує ефективна система законодавства і державної політики у сфері позашкільної освіти. Це стало можливим завдяки трансформаціям, що відбулися у позашкільній освіті, закладах позашкільної освіти протягом 1990-х рр., а саме:

- ✓ деідеологізація закладів позашкільної освіти;
- ✓ формування багаторівневої системи позашкільної освіти;
- ✓ класифікація гуртків, груп та інших творчих об'єднань закладу позашкільної освіти за трьома рівнями (початковий, основний, вищий);
- ✓ розширення мережі закладів позашкільної освіти, створення закладів нового типу, їх профілізація;
- ✓ розгортання нових напрямів позашкільної освіти;
- ✓ модернізація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти;
- ✓ ліцензування позашкільної освіти;
- ✓ диверсифікація джерел фінансування позашкільної освіти за рахунок додаткових джерел фінансування, не заборонених законодавством.

Державну політику у сфері позашкільної освіти та напрями її розвитку визначено у міжнародних та національних документах: Конституція України (1996), Конвенція ООН про права дитини (1989), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990), Загальна декларація прав людини (1948), Закон України "Про освіту" (1991, 2017), Закон України "Про позашкільну освіту" (2000), Закон України "Про охорону дитинства" (2001), Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (1997), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Положення про позашкільний навчальний заклад (2001) тощо.

Прийняття у 1991 р. Закону України "Про освіту" закріпило терміни "позашкільна освіта", "позашкільні заклади освіти", включення позашкільної освіти до складової системи освіти, її структури.

Окремими статтями Закону "Про освіту" встановлено законодавче регулювання у сфері позашкільної освіти, її норми. Це ознаменувало новий етап розвитку позашкільної освіти України і стало нормативною базою трансформації позашкільля.

Конституційне право кожного на здобуття позашкільної освіти закріпив Основний Закон - Конституція України.

Стаття 23 Конституції України вказує, що "кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості".

У статті 53 Конституції України встановлено розвиток позашкільної освіти, а в статті 54 — закріплено право громадян на свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності тощо.

Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Верховною Радою України, статтею 29 закріплює право на освіту, зокрема позашкільну, розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі.

Стаття 31 Конвенції ООН про права дитини встановлює, що:

1. Держави-учасниці визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом.
2. Держави-учасниці поважають і заохочують право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті та сприяють наданню їй відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку".

Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей як міжнародний документ у пункті 6 частині 20 встановлює зобов'язання щодо надання всім дітям можливості отримання освіти незалежно від їх походження і статі; програм, які підготують дітей до трудової діяльності та нададуть можливості для отримання освіти протягом всього життя.

Загальна декларація прав людини у статті 24 вказує, що "кожна людина має право на відпочинок і дозвілля...".

Стаття 26 встановлює, що "кожна людина має право на освіту".

При цьому визначено, що "освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод".

Стаття 27 Загальної декларації прав людини вказує, що:

- "1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.
2. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є".

Європейська соціальна хартія у частині I встановлює, що "кожна людина має право на належні умови для професійної орієнтації, метою якої є допомогти їй вибрати професію згідно зі своїми особистими здібностями та інтересами".

У частині II статті 30 зазначено, що "з метою забезпечення ефективного здійснення права на захист від бідності та соціального відчуження Сторони зобов'язуються:

- a) у рамках загального та узгодженого підходу вживати заходів для надання особам, що живуть або можуть опинитися в ситуації соціального відчуження або бідності, а також членам їхніх сімей, ефективного доступу, зокрема, до роботи, житла, професійної підготовки, освіти, культури і соціальної та медичної допомоги".

Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" зазначає, що "у звіті Ради про розширення функцій освіти, прийнятому в листопаді 2004 року, було підкреслено, що освіта допомагає зберегти та відновити загальний культурний рівень суспільства і прищепити важливі соціальні та громадянські цінності, такі як громадянство, рівність, толерантність та повагу, і освіта є особливо важливою у час, коли всі держави-члени стикаються з питанням зростання соціального та культурного різноманіття. Крім того, надання людям можливості вступити в трудове життя та продовжити його важливе завдання освіти щодо укріплення соціальної єдності".

Цим у частині 2"рекомендують розробки відповідних положень для молодих людей, які через прогалини в освіті через особисті, соціальні, культурні чи економічні умови потребують особливої підтримки у розкритті свого освітнього потенціалу".

В умовах та цілях рекомендацій зазначено, що "освіта, виконуючи подвійну функцію соціальну та економічну, відіграє особливу роль у наданні європейським громадянам основних компетенцій для зручного пристосування до таких змін".

Договір про заснування Європейської Спільноти(консолідована версія станом на 1 січня 2005 року) однією із засад визначив "непохитне прагнення сприяти розвиткові якнайвищого рівня знань своїх народів через широкий доступ до освіти та постійне оновлювання знань".

У договорі особлива увага приділяється питанням освіти, культури тощо. Так, частиною 1 статті 149 встановлено, що "спільнота сприяє розвиткові якості освіти, заохочуючи співпрацю держав-членів та, в разі потреби, підтримуючи й доповнюючи їхні дії, цілковито шануючи обов'язки держав-членів щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття".

У частині 1 статті 151 вказано, що "спільнота сприяє розквітові культур держав-членів шануючи їхнє національне та регіональне розмаїття й водночас підносить спільну культурну спадщину".

Закон України "Про охорону дитинства"широко і різнобічно розкрив права та свободи дитини, визначив охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, соціальний захист та всебічний розвиток встановив основні засади державної політики у цій сфері.

Стаття 5 "Організація охорони дитинства", закріплює, що "... місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, визначеної законом, забезпечують: ... розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази...".

Стаття 20 Закону України "Про охорону дитинства" вказує, що "з метою сприяння соціальному, духовному, моральному благополуччю, всебічному здоровому розвитку дитини держава забезпечує їй безкоштовний доступ до національних духовних та історичних цінностей, досягнень світової культури шляхом надання можливості користування бібліотечними фондами, виставковими залами, музеями тощо. З цією метою створюється мережа спеціальних дитячих закладів культури, закладів позашкільної освіти, діяльність яких спрямовується на сприяння розвитку індивідуальної та колективної творчості дітей".

Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" у статті 32 щодо повноважень у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, встановлює, що "до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: ... створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково - просвітницьких організацій".

Отже, об'єднані територіальні громади, що створюються у рамках заходів щодо децентралізації, мають відкривати і заклади позашкільної освіти для надання позашкільної освіти громадянам.

5 вересня 2017 р. Верховна Рада України прийняла новий Закон України "Про освіту", який регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.

Загалом у Законі України "Про освіту" термін "позашкільна освіта" представлено 100 разів.

Стаття 3 встановлює право на освіту, у тому числі "право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих".

Стаття 4 Закону України "Про освіту" регламентує забезпечення права на безоплатну освіту, а саме "держава забезпечує: розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої і післядипломної освіти відповідно до законодавства". Право на безоплатну освіту забезпечується: "для здобувачів позашкільної, професійної (професійно - технічної), фахової передвищої та післядипломної освіти - у закладах освіти чи інших суб'єктів освітньої діяльності за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством".

Стаття 10 Закону України "Про освіту" визначає складники та рівні освіти, де "невід'ємними складниками системи освіти є: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта; фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта".

Складники освіти та рівні Національної рамки кваліфікацій (стаття 10 Закону України «Про освіту»)						
X рівень						Науковий рівень вищої освіти
IX рівень						Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти
VIII рівень						Другий (магістерський) рівень вищої освіти
VII рівень						Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
VI рівень						Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти
V рівень					Фахова перед вища освіта	
IV рівень				Третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної освіти)		
III рівень		Профільна середня освіта	Позашкільна освіта	Другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної освіти)		
II рівень		Базова середня освіта	Позашкільна освіта	Перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної освіти)		
I рівень		Початкова освіта	Позашкільна освіта			
0 рівень	Дошкільна освіта		Позашкільна освіта			

Закон України "Про освіту" у статті 14 "Позашкільна освіта" встановив основні положення і норми, зокрема мету позашкільної освіти як "розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої

творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності".

Встановлено, що "позашкільна освіта може здобуватися одночасно із здобуттям дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти. Компетентності, здобуті за програмами позашкільної освіти, можуть враховуватися та визнаватися на відповідному рівні освіти.

Здобуття позашкільної освіти забезпечується закладами позашкільної освіти різних типів, форм власності та підпорядкування, іншими закладами освіти, сім'єю, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами, організаціями та іншими юридичними і фізичними особами.

Державні заклади позашкільної освіти утворюються центральними органами виконавчої влади та фінансуються за кошти державного бюджету. Інші заклади позашкільної освіти утворюються органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, у тому числі релігійними організаціями, статути (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку, іншими юридичними і фізичними особами, за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази, педагогічних та інших працівників.

Фінансування позашкільної освіти здійснюється за кошти засновника, державного та/або місцевих бюджетів, батьків, з інших джерел, не заборонених законодавством.

Органи місцевого самоврядування створюють умови для доступності позашкільної освіти шляхом формування, утримання та розвитку мережі закладів позашкільної освіти відповідно до освітніх, культурних, духовних потреб та запитів населення.

Порядок, умови, форми та особливості здобуття позашкільної освіти визначаються спеціальним законом".

Спеціальним законом у сфері позашкільної освіти є Закон України "Про позашкільну освіту".

Закон України "Про позашкільну освіту" відповідно до Конституції України визначає державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні засади.

У цілому Закон України "Про позашкільну освіту" містить 30 статей, спрямованих на суттєве посилення правового статусу позашкільної освіти.

Закон України "Про позашкільну освіту" містить як статті, безпосередньо спрямовані на організацію позашкільної освіти, так і ті, в яких розкриваються основні засади здійснення позашкільної освіти в закладах позашкільної освіти.

Положення щодо позашкільної освіти закріплено в розділах: I - "Загальні положення"; II - "Організація позашкільної освіти"; III - "Організація позашкільної освіти у закладі позашкільної освіти"; IV - "Учасники освітнього процесу в закладі позашкільної освіти"; V - "Фінансово-господарська діяльність і матеріально-технічна база закладу позашкільної освіти"; VI - "Міжнародне співробітництво"; VII - "Відповідальність за порушення законодавства про позашкільну освіту"; VIII - "Прикінцеві положення".

Таким чином, потужна нормативно-правова база позашкільної освіти в Україні є основою забезпечення її функціонування і розвитку. Загалом в Україні розроблено і затверджено понад 70 нормативно-правових актів з питань позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти.

Перелік основних міжнародних і державних діючих законодавчих та нормативно-правових актів у сфері позашкільної освіти України.

Тип документа	Назва документа
Міжнародні документи	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Конвенція ООН про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю» ООН (резолюція 44/25 від 20.11.1989 р.) ➤ Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, прийнята Всесвітньою зустріччю на вищому рівні в інтересах дітей, Нью-Йорк, 30.09.1990 р. ➤ Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція 217 А від 10.12.1948р.) ➤ Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18.12.2006р. ➤ Європейська соціальна хартія, Страсбург, 03.05.1996р. ➤ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. ➤ Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 01.01.2005р.) ➤ Інші
Укази, розпорядження Президента України	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Національна доктрина розвитку освіти ви 17.04.2002 р.№347/2002 ➤ Додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні від 09.10.2001 р. № 941 ➤ Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні від 04.07.2005 р.№1013/2005 ➤ Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 ➤ Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2017 рік від 29.05.2017 р. № 114/2017-рп для здійснення наукового дослідження «Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в умовах децентралізації» ➤ Інші
Закони України	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-вр ➤ Закон України «Про освіту» від 05.09.2017р. № 2145-VIII ➤ Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001р. № 2402-III ➤ Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III ➤ Закон України «Ц ю загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. № 651-IV ➤ Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р. № 2628-III ➤ Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 р. № 10398-ВР ➤ Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556- VII ➤ Інші
Постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад від 06.05.2001р. № 33 ➤ Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу від 05.11.2008 р. № 993 ➤ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року від 06.08.2014р. № 335 ➤ Деякі питання Державної служби якості освіти України від 14.03.2018 р. № 168 ➤ Інші
Накази Міністерства освіти і науки України	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Концепція позашкільної освіти та виховання від 25.12.1997 р. № 16/3-8 ➤ Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників від 06.10.2010р. №930 ➤ Про затвердження Положення про центр, будинок, клуб еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, станцію юних натуралістів від 10.05.2002 р. № 292 ➤ Про затвердження Положення «Про почесні звання «Народний художній колектив» і «Зразковий художній колектив» від 14.08.2002 р. № 461 ➤ Про затвердження Положення пре центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків від 16.04.2003 р. № 238 ➤ Про затвердження Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах від 11.08.2004 р. № 651 ➤ Про визначення порядку присвоєння педагогічних звань педагогічним працівникам від 04.07.2005р. № 396 ➤ Про затвердження Положення про малу академію наук учнівської молоді від 09.02.2006 р. № 90 ➤ Інші
Накази Міністерства культури України	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Про затвердження Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання) від 06.08.2001 № 523 ➤ Інші

Реалізацію державної політики України у сфері позашкільної освіти здійснюють різні соціальні інституції. Їх система характеризуються багаторівневістю і розгалуженістю. Можна виділити три основні рівні: національний, регіональний та місцевий.

На першому, національному, рівні здійснюється формування державної політики у сфері позашкільної освіти, що відображена в законах, указах, постановах, розпорядженнях, програмах, статутах та інших нормативних документах. Ці питання належать до компетенції Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, а також різних міністерств, відомств, комітетів, комісій.

Позашкільна освіта у різних державах світу

Серед міністерств безпосередньо вирішенням питань позашкільної освіти займаються Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України, Міністерство молоді та спорту України та ін.

У науковому забезпеченні позашкільної освіти серед відомств вагома роль належить Національній академії педагогічних наук України.

Важливу роль на цьому рівні також відіграють державні заклади позашкільної освіти України, які здійснюють формування державної політики за напрямками позашкільної освіти і безпосередньо підпорядковані Міністерству освіти і науки України, а саме Національний еколого-натуралістичний центр, Національний центр "Мала академія наук", Український державний центр позашкільної освіти, Український державний центр туризму і краєзнавства.

Особливе значення на національному рівні у питанні кадрового забезпечення позашкільної освіти мають заклади вищої освіти. Серед них, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, де відкрита і успішно функціонує кафедра позашкільної освіти, створена науково-дослідна лабораторія теорії і методики позашкільної освіти тощо.

В умовах формування громадянського суспільства особлива роль належить громадським об'єднанням. Серед них Міжнародна асоціація позашкільної освіти (МАПО), метою діяльності якої є реалізація законних прав та захист духовних, соціальних, економічних,

наукових, освітніх, національно-культурних та інших законних інтересів громадян у сфері позашкільної освіти, організації вільного часу.

На другому, регіональному, рівні, здійснюється координація питань державної політики у сфері позашкільної освіти. На цьому рівні вирішення цих питань належить до компетенції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, в підпорядкуванні яких знаходяться управління, відділи та інші структурні підрозділи, що безпосередньо здійснюють координацію у сфері позашкільної освіти на обласному рівні. Серед них управління освіти і науки, сім'ї, молоді та спорту, культури та туризму, центри соціальних служб тощо.

Важливу роль на цьому рівні також мають обласні заклади позашкільної освіти, які в області координують роботу за напрямками позашкільної освіти, а саме: обласні науково-технічні, еколого-натуралістичні, туристсько-краєзнавчі центри, палаци дітей та молоді тощо.

На третьому, місцевому, рівні, відбувається безпосередня реалізація державної політики у сфері позашкільної освіти різними інституціями. Основними серед них є: заклади освіти, заклади культури та мистецтва, заклади фізкультури та спорту, організації, сім'я та ін. Відмітимо, що важливу роль в організації та здійсненні позашкільної освіти мають заклади позашкільної освіти, перелік яких включає їх різні типи.

Позашкільна освіта широко представлена в прогресивних іноземних державах Європи і світу. Успішно функціонують заклади позашкільної освіти, які забезпечують розвиток дітей, молоді і дорослих за інтересами.

Кожна держава в залежності від політики, традицій та мовних особливостей щодо позашкільної освіти використовує свої назви, форми організації тощо. Основним є увага до розвитку інтересів особистості, організації їх вільного часу, щоб не втрати кожне підростаюче покоління.

У міжнародній освітній теорії і практиці щодо позашкільної освіти використовуються такі поняття і терміни, як:

"after-school education" - укр. позашкільна освіта;

"after-school program" - укр. позашкільна програма;

"out-of-school time" - укр. освіта поза школою, освіта поза шкільним часом.

Таким чином, позашкільна освіта, діяльність закладів позашкільної освіти є важливим державним пріоритетом, національною і суспільною метою в Україні і розвинутих державах Європи і світу. Це зумовлено необхідністю формування людського капіталу, сталого розвитку держави і суспільства, соціальних, економічних і політичних умов.

Статистика позашкільної освіти представляє кількісний облік позашкільня як масового явища.

Позашкільна освіта України характеризується різноманітністю і розгалуженістю, що сприяє забезпеченню доступності вихованців, учнів, слухачів до закладів позашкільної освіти, задоволенню їхніх освітніх потреб.

Аналіз статистичної інформації щодо позашкільної освіти свідчить, що в Україні функціонує розгалужена система позашкільня, яка представлена:

- ✓ різним відомчим підпорядкуванням (системи освіти, культури, спорту);
- ✓ різними типами закладів позашкільної освіти (центри, будинки, клуби науково-технічної творчості учнівської молоді, станції юних техніків; центри, будинки, клуби еколого-натуралістичної творчості, станції юних натуралістів; центри, будинки, клуби туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій, станції юних туристів; центри, будинки, клуби художньо-

естетичної творчості; центри військово-патріотичного напрямку; МАН тощо або комплексні, профільні);

- ✓ різною організаційно-правовою формою (державні, комунальні, приватні тощо);
- ✓ різними напрямами позашкільної освіти (науково-технічний, художньо-естетичний, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний або спортивний, військово-патріотичний, бібліотечно-бібліографічний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий, мистецький, гуманітарний);
- ✓ інше.

Статистичні дані щодо закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань, вихованців, учнів, слухачів у закладах позашкільної освіти тощо узагальнено і представимо у розрізці різного відомчого підпорядкування, а саме:

1. Позашкільна освіта системи Міністерства освіти і науки України.
2. Позашкільна освіта системи Міністерства культури України.
3. Позашкільна освіта системи Міністерства молоді та спорту України.

Враховуючи важливість питань децентралізації окреслимо основні аспекти фінансування позашкільної освіти і населення та адміністративно-територіальні одиниці України.

Співставлення освітніх рівнів за Міжнародною стандартною класифікацією освіти МСКО 2011 з національними освітніми програмами показує, що позашкільна освіта представлена на нульовому - третьому рівні.

Позашкільна освіта системи Міністерства освіти і науки України

Заклади позашкільної освіти системи Міністерства освіти і науки України 1991-2017 рр.

	1991	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Центри, будинки, клуби науково-технічної творчості учнівської молоді, станції юних техніків	340	319	268	250	242	230	227	201	195	187
Центри, будинки, клуби еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, станції юних натуралістів	246	227	171	166	159	155	155	134	130	120
Центри, будинки, клуби, туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій, станції юних туристів	68	85	87	100	105	105	102	94	95	89
Центри військово-патріотичного напрямку	0	6	4	12	12	12	13	12	15	14
Мала академія наук (МАН)	0	0	0	6	15	28	33	31	32	31
Малі академії мистецтв (народних ремесел)	0	17	21	4	5	5	4	4	4	4
Клуби фізичної підготовки	0	105	60	40	25	25	26	24	24	26
Дитячі флотилії моряків і річковиків	25	23	20	13	14	14	14	12	12	12
Дитячі стадіони	3	0	2	1	1	1	1	1	1	1
Дитячі парки	14	0	6	5	5	5	5	4	4	4
Інші заклади	172	42	46	32	41	94	59	50	53	55
Україна	1568	1570	1497	1478	1493	1554	1545	1369	1376	1358

Джерело: дані Міністерства освіти і науки України.

**Кількість педагогічних працівників, які мають основну роботу
в закладах позашкільної освіти системи Міністерства освіти і науки України 2017р**

	Кількість педагогічних працівників	Пенсіонерів	До 3-х років	Від 3-х до 10-ти років	Від 10-ти до 20-ти років	Більше 20-ти років
Автономна республіка Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	657	97	92	161	153	251
Волинська	638	105	74	93	181	290
Дніпропетровська	1771	393	242	356	418	755
Донецька	961	218	171	163	238	389
Житомирська	632	112	93	97	148	294
Закарпатська	664	66	117	228	157	162
Запорізька	988	212	126	194	263	405
Івано-Франківська	951	137	159	244	252	296
Київська	1061	216	182	251	233	395
Кіровоградська	938	116	137	207	262	332
Луганська	248	46	37	60	56	95
Львівська	1371	243	167	292	352	560
Миколаївська	723	124	105	154	177	287
Одеська	1158	271	139	253	269	497
Полтавська	715	116	106	150	172	287
Рівненська	696	88	93	146	182	275
Сумська	964	140	111	196	259	398
Тернопільська	630	98	74	120	164	272
Харківська	1725	270	270	402	472	581
Херсонська	748	135	96	152	207	293
Хмельницька	717	93	106	147	182	282
Черкаська	695	121	101	129	169	296
Чернівецька	457	73	81	111	119	146
Чернігівська	655	93	83	129	177	266
Київ	2053	459	502	498	429	624
Севастополь	-	-	-	-	-	-
Україна	22816	4042	3464	4933	5691	8728

Джерело: дані Міністерства освіти і науки України.

**Позашкільна освіта системи
Міністерства культури України**

**Мистецькі школи системи
Міністерства культури України 2010-2017 рр.**

	Кількість шкіл, од.				В них учнів, тис. осіб			
	2010/11	2015/16	2016/17	2017/18	2010/11	2015/16	2016/17	2017/18
Усього шкіл	1399	1295	1296	1302	322,4	301,7	304,7	309,1
Дитячі музичні школи	833	793	787	786	172,6	165,7	164,4	166,0
Музичні школи загальної музичної освіти	2	2	2	1	0,7	0,7	0,7	0,3
Дитячі художні школи	118	109	107	109	22,1	19,8	21,2	21,7
Середні художні школи	1	1	2	2	0,1	1,3	0,6	0,6
Дитячі школи мистецтв	422	370	378	384	121,6	109,4	112,9	115,5
Дитячі хореографічні школи	9	8	8	8	1,9	1,9	1,9	2,0
Дитячі школи хорового співу	8	8	8	8	1,2	1,3	1,4	1,4
Середні спеціальні музичні школи	6	4	4	4	2,2	1,6	1,6	1,6

Джерело: дані Міністерства культури України, Державної служби статистики України.

**Кількість учнів у мистецьких школах системи
Міністерства культури України, за регіонами, 2010-2017 рр.**

	2010	2015	2016	2017
Україна	322351	301716	304701	309102
Вінницька	9934	10455	10500	10699
Волинська	7609	7777	7850	7822
Дніпропетровська	23217	24321	24377	24344
Донецька	28077	12328	12601	13276
Житомирська	8499	8898	9216	9092
Закарпатська	13422	14554	14584	14656
Запорізька	12109	12549	12532	12565
Івано-Франківська	11300	11729	11836	12054
Київська	17263	17552	18621	18524
Кіровоградська	7351	7475	6694	6706
Луганська	18102	5665	5635	5853
Львівська	22025	23139	23519	23694
Миколаївська	6555	6714	6720	6921
Одеська	17243	18064	17697	18466
Полтавська	11109	11049	11131	11362
Рівненська	9272	10030	9574	9934
Сумська	7662	7916	7955	8031
Тернопільська	8932	9145	9283	9310
Харківська	16947	15978	16330	16307
Херсонська	7357	7519	7631	7660
Хмельницька	14266	14993	15192	15873
Черкаська	9996	10491	10560	11121
Чернівецька	7084	7047	7115	7117
Чернігівська	7344	7591	7793	7958
Київ	19656	18737	19750	19757

Джерело: дані Міністерства культури України, Державної служби статистики України.

**Позашкільна освіта системи
Міністерства молоді та спорту України**

**Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл та
спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву
за регіонами, 2010-2017 рр.**

	2010	2015	2016	2017
Україна	1615	1363	1293	1281
Вінницька	65	60	58	58
Волинська	43	39	34	34
Дніпропетровська	118	108	94	94
Донецька	127	54	55	55
Житомирська	53	46	46	46
Закарпатська	33	34	33	33
Запорізька	67	64	65	65
Івано-Франківська	54	51	50	46
Київська	69	59	58	57
Кіровоградська	41	37	32	33
Луганська	75	24	24	23
Львівська	98	87	86	86
Миколаївська	60	56	54	53
Одеська	74	71	67	68

Полтавська	57	51	43	48
Рівненська	54	42	38	37
Сумська	54	51	48	48
Тернопільська	38	36	31	30
Харківська	97	77	74	76
Херсонська	50	44	38	39
Хмельницька	60	53	45	43
Черкаська	48	43	40	40
Чернівецька	37	36	35	34
Чернігівська	54	52	52	46
Київ	89	88	88	89

Джерело: дані Міністерства молоді та спорту України, Державної служби статистики України.

Кількість спортсменів, які займаються в дитячо-юнацьких спортивних школах та в спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву, за регіонами, 2010-2017 рр.

	2010	2015	2016	2017
Україна	590380	495710	493246	492188
Вінницька	22202	20295	19591	19623
Волинська	14026	11290	10722	10113
Дніпропетровська	49883	42619	41395	40675
Донецька	54912	22412	24518	24660
Житомирська	14228	14664	14874	13788
Закарпатська	16696	16053	15384	15450
Запорізька	21239	21006	21739	22411
Івано-Франківська	21215	19664	19533	18702
Київська	25808	24725	24794	24903
Кіровоградська	14188	12490	12348	12879
Луганська	25892	7631	8043	7601
Львівська	29850	27077	28088	27750
Миколаївська	18258	17119	16389	16089
Одеська	30997	28547	25931	25999
Полтавська	16747	16839	16927	16952
Рівненська	19786	15237	15119	14615
Сумська	16198	14758	15018	14779
Тернопільська	11628	11276	10631	9665
Харківська	51262	42592	43881	44306
Херсонська	14423	13783	13340	14233
Хмельницька	21723	19317	17599	17617
Черкаська	13223	12570	12221	12474
Чернівецька	14489	14724	14949	14396
Чернігівська	16311	15689	15745	15605
Київ	35196	33333	34467	36903

Джерело: дані Міністерства молоді та спорту України, Державної служби статистики України.

Діяльність закладів фізичної культури і спорту в Україні 2010-2017 рр.

	2010	2015	2016	2017
Кількість осіб, що займаються спортом, усього	1218 362	978 163	941 849	972 802
з них				
у дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву та школах вищої спортивної майстерності	619 758	494 286	497 012	496 348

жінок	290 267	240 583	235 545	229 862
осіб з інвалідністю	19 738	12 722	11 398	11 380
Кількість осіб, які займаються фізичною культурою та спортом, усього	4 918 331	4 388 877	4 532 888	4 867 218
у тому числі				
у дошкільних навчальних закладах	420 797	508 098	517 167	524 671
у загальноосвітніх навчальних закладах	1 520 243	1 396 771	1 664 505	1 726 537
у професійно-технічних навчальних закладах	134 605	100 855	123 587	117 350
у вищих навчальних закладах	607 529	511 342	500 695	492 401
на підприємствах, в установах, організаціях, фізкультурно-оздоровчих клубах за місцем проживання, позашкільних навчальних закладах	2 235 157	1 871 811	1 726 934	2 006 259
Із загальної кількості осіб, які займаються фізичною культурою та спортом				
жінки	1 723 415	1 620 286	1 767 764	1 998 190
Особи з інвалідністю, що займаються реабілітаційно-оздоровчою роботою	43 267	36 110	36 189	46 619

Джерело: дані Міністерства молоді та спорту України, Державної служби статистики України. Без урахування осіб, які відвідували заняття (уроки) з фізичної культури (фізичного виховання), що здійснювались у рамках навчального процесу.

ФІНАНСУВАННЯ

Система позашкільної освіти в Україні передбачає різні види та рівні фінансування. Серед них державне фінансування і приватне фінансування. При цьому державне фінансування позашкільної освіти у свою чергу поділяється на державне та регіональне.

За останні роки переважна частка фінансування позашкільної освіти надходить з державного та регіональних бюджетів.

З метою реалізації права дітей на позашкільну освіту з Державного бюджету України кошти на фінансування закладів позашкільної освіти, підтримку їх діяльності надходили на три відомства - Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України, Міністерство молоді та спорту України.

Слід відмітити, що згідно перехідної таблиці до кодів Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів / Тимчасової класифікації видатків та кредитування для бюджетів місцевого самоврядування, які не застосовують програмно-цільового методу (ТПКВКМБ/ТКВКБМС) відповідно до наказу Міністерства фінансів України "Про затвердження складових програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів" від 20.09.2017 № 793 (зі змінами) щодо позашкільної освіти застосовуються наступні коди:

- код ТПКВКМБ/ТКВКБМС 1090, КФК 0960 - надання позашкільної освіти позашкільними закладами освіти, заходи із позашкільної роботи з дітьми;
- код ТПКВКМБ/ТКВКБМС1100, КФК 0960 - надання спеціальної освіти школами естетичного виховання (музичними, художніми, хореографічними, театральними, хоровими, мистецькими);
- код ТПКВКМБ/ТКВКБМС5030 - розвиток дитячо-юнацького та резервного спорту;
- код ТПКВКМБ/ТКВКБМС5031, КФК 0810 - утримання та навчально-тренувальна робота комунальних дитячо-юнацьких спортивних шкіл;
- код ТПКВКМБ/ТКВКБМС7321, КФК 0443 - будівництво освітніх установ та закладів.

У сфері позашкільної освіти Міністерство освіти і науки України здійснює фінансування надання позашкільної освіти державними позашкільними навчальними закладами, заходи з позашкільної роботи тощо.

У 2018 р. з Державного бюджету України Міністерству освіти і науки України виділено понад 31 млрд грн. З них, кошти обсягом 99,6 млн грн та 8,1 млн грн. Національному центру аерокосмічної освіти молоді імені О. М. Макарова виділено на позашкільну освіту, що становило 0,34% із загальної суми видатків, спрямованих Міністерству освіти і науки України.

Міністерство культури України у 2018 р. з Державного бюджету України отримало понад 6 млрд грн. З них, фінансування на надання загальної та спеціальної освіти мистецькими та загальноосвітніми школами та позашкільними навчальними закладами передбачено в обсязі 211,3 млн грн, що становить 3,3% від загальної суми видатків.

Міністерство молоді та спорту України у 2018 р. з Державного бюджету України отримало понад 2,5 млрд грн. З них на здійснення заходів державної політики з питань молоді та державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій передбачено фінансування обсягом 48 млн грн, що становило 1,9%.

Таким чином, частка видатків державного бюджету України у 2018 році на систему позашкільної освіти у розрізі профільних міністерств складає 0,9% від загальної суми видатків.

Найвищою часткою характеризується Міністерство культури України - 3,3%, а найнижчою - 0,34% - Міністерство освіти і науки України.

Решта закладів системи позашкільної освіти фінансується переважно з коштів засновників - комунальних бюджетів.

Проаналізуємо більш детально дані за кодом ТПКВКМБ/ТКВКБМС 1090, КФК 0960 "Надання позашкільної освіти позашкільними закладами освіти, заходи із позашкільної роботи з дітьми".

У 2018 р. на фінансування освіти регіональними бюджетами передбачалося близько 31,5 млрд грн. Фінансування закладів позашкільної освіти передбачалося у межах 1077,5 млн грн, що складає 3,3% від загальної суми фінансування.

Протягом 2016-2018 рр. фінансування позашкільної освіти з регіональних бюджетів характеризується тенденцією до зростання - з 576,7 млн грн у 2016 р. до 1077,5 млн грн у 2018 р. Водночас, незважаючи на збільшення фінансування, частка фінансування позашкільної освіти від загальних видатків регіональних бюджетів майже не змінилася і знаходилася у межах від 3,13% у 2016 р. до 3,3 у 2018 р.

Частка фінансування закладів позашкільної освіти регіональними бюджетами від загальних витрат на систему освіти суттєво відрізняється. У 2018 р. вона становила від 1,09% в Одеській області до 8,22% у Закарпатській області.

В абсолютних показниках за досліджуваними областями України збільшення суми видатків регіональних бюджетів на систему позашкільної освіти варіювало від 2,85 млн грн для Одеської області до 237,13 млн грн для м. Київ.

Лідерами за зростанням видатків на фінансування позашкільної освіти є Закарпатська, Хмельницька, Запорізька та Полтавська області з приростом понад 14 млн грн.

Негативною є ситуація щодо фінансування у Львівській області, для якої характерним було скорочення витрат на фінансування закладів позашкільної освіти з 19,9 млн грн у 2016 р. до 17,6 млн грн у 2018 р. Таким чином, скорочення склало 2,21 млн грн. При цьому загальні видатки на освіту зросли у понад 2 рази.

Якщо в абсолютному вимірі за період 2016-2018 рр. за переважною більшістю областей України спостерігаємо ріст сум фінансування системи позашкільної освіти, то за відносним показником спостерігаємо негативні тенденції у розрізі більшості областей. Саме відносний

показник відображає частку витрат регіональних бюджетів на позашкільну освіту від загальних витрат на освіту.

Позитивна динаміка росту частки збереглася лише у місті Києві та 8 областях, де лідерами за показником є Закарпатська, Хмельницька та Чернівецька області, у яких частка зросла від 0,71 до 1,05 відсоткових пунктів.

Решта областей характеризуються скороченням значення вказаної частки, яке варіює від 0,03 відсоткових пунктів для Рівненської області до 2,15 відсоткових пунктів - для Львівської. Крім того, найвищими темпами скорочення характеризуються бюджети Житомирської, Херсонської та Київської областей, де скорочення частки перевищило 1 відсотковий пункт.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ

У сучасному світі позашкільна освіта набуває нового значення, що обумовлено 3 факторами:

1. Підвищення значення позашкільної освіти для розвитку людини, держави і суспільства.
2. Посилення ролі позашкільної освіти як складової системи освіти, навчання впродовж життя.
3. Закріплення правового статусу позашкільної освіти, увага міжнародної спільноти.

Основними трендами позашкільної освіти XXI століття стають:

- ✓ Формування людського капіталу.
- ✓ Особистісна і професійна реалізація кожної особистості.
- ✓ Навчання впродовж життя.

Тренди позашкільної освіти

Сутність поняття «позашкільна освіта»

Позашкільна освіта - основа формування людського капіталу.

Виникнення і функціонування позашкільної освіти обумовлені специфікою освіти, її найголовнішими факторами - замовниками і споживачами - людиною, громада і держава.

Ключовими словами поняття "позашкільна освіта" є освіта, культура, особистість, держава, заклад, вільний час, творчість тощо.

Сутність позашкільної освіти полягає у тому, що це організована державою система розвитку людини як особистості у закладах позашкільної освіти.

Позашкільна освіта за своєю суттю носить діяльнісний характер, є процесом і результатом.

Стратегічною місією позашкільної освіти є розвиток людини як особистості - основи людського капіталу держави та суспільства.

Сучасна позашкільна освіта — це складова системи безперервної освіти, цілеспрямований процес і результат навчання, виховання, розвитку і соціалізації особистості у вільний час у закладах позашкільної освіти з отримання знань, умінь, навичок та цінностей.

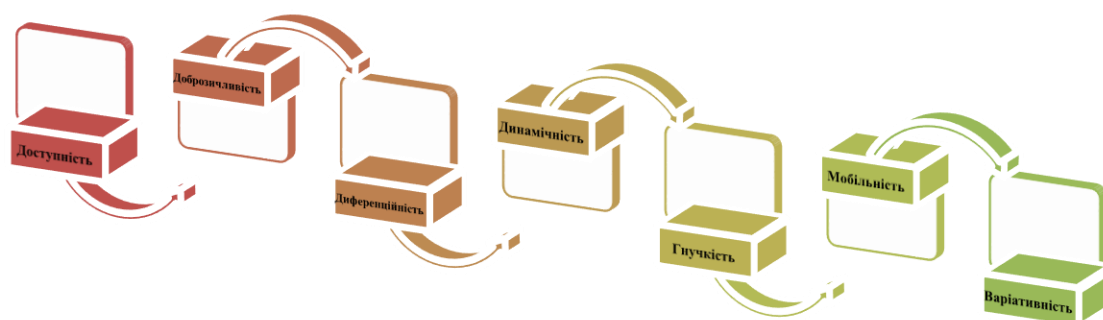
Основними функціями позашкільної освіти є освітньо - культурна, соціальна, економічна.

✓ Освітньо - культурна функція позашкільної освіти - спрямована на розвиток людини як особистості, задоволенні її освітніх потреб та інтересів, забезпеченні обізнаності, освіченості, вихованості.

✓ Соціальна функція позашкільної освіти — спрямована на розвиток спільноти людей як громади, забезпеченні громадянського суспільства.

✓ Економічна функція позашкільної освіти — спрямована на формування і використання продуктивних здібностей особистості як людського капіталу держави та суспільства.

Переваги позашкільної освіти

Позашкільна освіта має цінність як для людини, так і громади, держави, суспільства, а саме:

- ✓ держави, суспільства — соціальне і економічне зростання;
- ✓ громади — соціокультурна діяльність різних верств населення;
- ✓ людини — особистісний і професійний розвиток.

Цінність позашкільної освіти

Держава суспільство	• соціальне і економічне зростання
Громада	• соціокультурна і громадська діяльність різних верств населення
Людина	• особистісний і професійний розвиток, освітня діяльність у вільний час

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА ЯК ПІДСИСТЕМА

Позашкільна освіта є невід'ємний складник системи освіти, її підсистема, що закріплено у правовому статусі.

Як підсистема освіти позашкільна освіта разом з іншими складовими освіти — дошкільною, повною загальною середньою, професійною (професійно-технічною) тощо створює єдиний освітній простір.

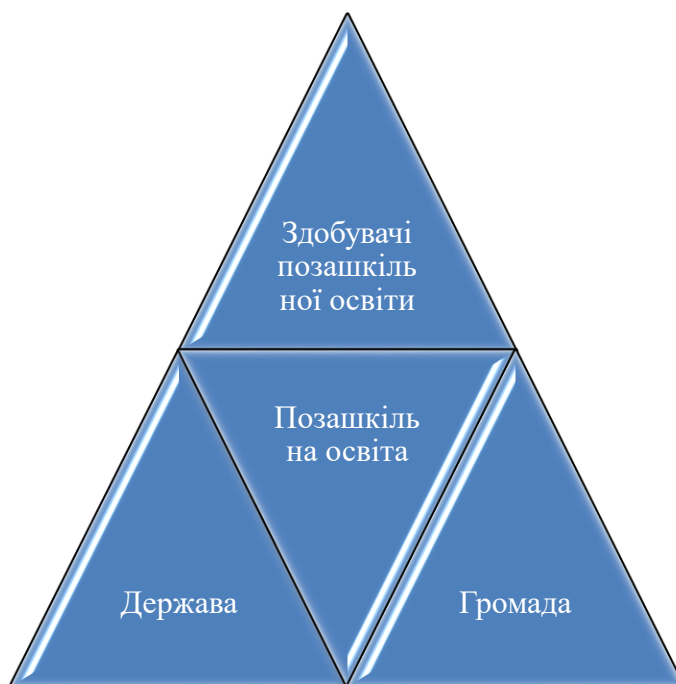
Функціонування позашкільної освіти як підсистеми освіти має відкритий характер і проявляється у змінах як позашкілля, так і системи освіти в цілому.

Позашкільна освіта — це освіта у закладах позашкільної освіти.

Враховуючи багатофункціональність позашкільної освіти, її надання може здійснюватися закладами позашкільної освіти для різних верств населення.

Компетентності, здобуті за програмами позашкільної освіти, можуть враховуватися та визнаватися на відповідному рівні освіти.

Позашкільна освіта у забезпеченні навчання впродовж життя

Система позашкільної освіти

Позашкільна освіта як система нижчого порядку утворює свою систему.

Система позашкільної освіти в загальнометодологічному аспекті являє собою сукупність положень, що є предметом теорії систем, системного підходу, системного аналізу.

Найбільш доцільними до системи позашкільної освіти застосувати такі поняття, як: елемент, компонент, підсистема, середовище, характеристика, стан, структура, модель, зв'язки тощо.

Система позашкільної освіти — це сукупність компонентів позашкільної освіти, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем і між собою.

Основними компонентами системи позашкільної освіти є організаційні, змістові, методичні, процесуальні, функціональні, діяльнісні та інституціональні.

Системоутворюючим фактором системи позашкільної освіти є освітня діяльність у вільний час.

Кожен з компонентів системи позашкільної освіти включає різноманітні складові, а саме:

- організаційний (нормативно-правові, організаційно-управлінські, кадрові, науково-методичні, фінансові та матеріально-технічні);
- змістовний (природа, суспільство, культура, техніка, спорт);
- методичний (мета, зміст, форми, методи, засоби);
- процесуальний (навчання, виховання, розвиток, соціалізація),
- функціональний (дозвілля, пізнання, творчість);
- діяльнісний (художньо-естетичний, науково-технічний, еколого-натуралістичний, туристсько-краєзнавчий, гуманітарний тощо);
- інституціональний (заклади освіти, заклади культури, спорту, сім'я, організації тощо).

Система позашкільної освіти належить до систем соціального типу, еволюція і спрямованість якої визначається:

1. соціальними, економічними і політичними змінами у державі і суспільстві;
2. ієрархією ціннісних орієнтацій людини.

Ціле позашкільної освіти як системи завжди буде більше, ніж сукупність її складових. Основними характеристиками системи позашкільної освіти є: складність, цілісність, відкритість, цілепокладання, результативність, інституційність, ієрархічність, нелінійність.

Структура позашкільної освіти

Структура позашкільної освіти — це характеристика складу та просторова картина позашкільної освіти.

Структура позашкільної освіти розгалужена і різноманітна. Вона включає різні заклади, організації, установи, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти.

Основною структурною одиницею і установою, що забезпечує надання позашкільної освіти є заклад позашкільної освіти. Сучасна структура позашкільної освіти орієнтована на навчання впродовж життя у закладах позашкільної освіти.

Особливістю структури позашкільної освіти є різне підпорядкування, типи і форми власності.

Основа структури позашкільної освіти становлять інституції системи освіти, культура і спорт.

У структурі позашкільної освіти в залежності від форми власності заклади позашкільної освіти поділяються за трьома статусами:

- ✓ Статус державного має заклад позашкільної освіти, заснований на державній формі власності.
- ✓ Статус комунального має заклад позашкільної освіти, заснований на комунальній формі власності.
- ✓ Статус приватного має заклад позашкільної освіти, заснований на приватній формі власності.

Ключова установа у наданні позашкільної освіти

Заклад позашкільної освіти

Сучасна модель організації позашкільної освіти

В умовах децентралізації особливого значення набуває організація позашкільної освіти, забезпечення її функціонування та створення умов для діяльності закладів позашкільної освіти в адміністративно-територіальних одиницях. Серед них об'єднані територіальні громади (ОТГ), села, селища, райони, міста, області.

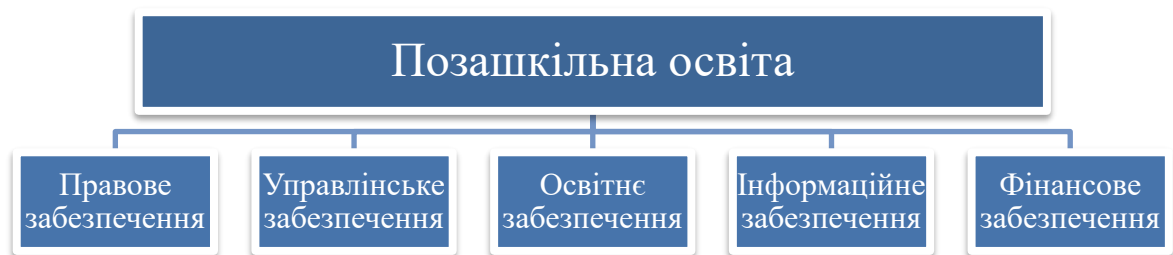
Особливу роль у організації позашкільної освіти відіграє державна політика у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні засади.

В організації позашкільної освіти особливе місце займає цільове об'єднання ресурсів, система забезпечення.

Організація позашкільної освіти передбачає: наявність необхідних нормативно-правових документів, багаторівневої структури і різноманітних за типами, видами, чисельністю закладів позашкільної освіти та інших соціальних інституцій, підготовлених педагогічних та інших працівників відповідної кваліфікації, наукових і методичних матеріалів та програмних розробок, коштів та відповідної матеріально-технічної бази тощо.

Сучасна модель організаційного забезпечення позашкільної освіти включає 5-компонентну структуру, до якої відноситься: правове, управлінське, освітнє, інформаційне та фінансове забезпечення.

Модель організаційного забезпечення позашкільної освіти

Першою складовою є правове забезпечення позашкільної освіти, що передбачає правові і законодавчі засади організації позашкільної освіти, необхідну нормативно-правову базу позашкільної освіти.

Серед нормативних документів системи позашкільної освіти — закони, укази, розпорядження, постанови, накази, положення, програми, інструкції тощо, які регламентують позашкільну освіту, діяльність закладів позашкільної освіти.

Законодавчі та нормативно-правові акти представлено міжнародним, державним, обласним (районним, міським), місцевим рівнями, а також рівнем закладу.

Другою складовою є управлінське забезпечення позашкільної освіти, що передбачає створення, ефективне функціонування та розвиток багаторівневої структури позашкільної освіти та її управління.

Управлінське забезпечення позашкільної освіти передбачає наявність необхідної кількості підготовлених педагогічних та інших працівників відповідної кваліфікації системи позашкільної освіти, їх соціальних захист.

У сучасних умовах актуальним постає питання активізації державно-громадського управління, удосконалення управлінської вертикалі і горизонталі у сфері позашкільної освіти.

Особливе місце в умовах децентралізації як складова системи освіти займає заклад позашкільної освіти.

В об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), селі, селищі, районі, місті, області заклад позашкільної освіти — це центр освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності.

З метою дотримання конституційного права дітей на позашкільну освіту, здобуття позашкільної освіти вихованцями, учнями і слухачами віком до 18 років включно здійснюється за рахунок державного та/або комунального бюджету, від 19 років — за рахунок платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, додатковими джерелами фінансування, не забороненими законодавством України.

Третьою складовою є освітнє забезпечення позашкільної освіти, що передбачає організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у закладах позашкільної освіти.

Освітній процес провадиться у закладі позашкільної освіти через освітню діяльність, спрямовану на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь, навичок та цінностей або компетентностей особистості.

Ефективна організація і функціонування позашкільної освіти забезпечуються теорією, методикою і практикою позашкільної освіти.

Основними компонентами освітнього процесу є навчання, виховання, розвиток та соціалізація.

Позашкільна освіта за своїм характером є методичною системою, що включає такі основні взаємозв'язані елементи, як мету і завдання, зміст освіти, форми, методи і засоби її здійснення.

Зміст позашкільної освіти взаємопов'язаний і базується на основних сферах життєдіяльності людини. Враховуючи, що основними сферами життєдіяльності людини є природа, суспільство, культура, техніка, спорт, доцільно виділити напрями позашкільної освіти загальнодержавного значення.

Кожний з напрямів позашкільної освіти включає відповідні профілі навчання, а саме:

- художньо-естетичний (хореографічний, музичний, театральний, художній, вокальний);
- науково-технічний (початково-технічний, спортивно-технічний, предметно-технічний, інформаційно-технічний, художньо-технічний, виробничо-технічний);
- еколого-натуралістичний (екологічний, біологічний, сільськогосподарський, лісгосподарський, медичний, хімічний);
- туристсько-краєзнавчий (краєзнавчий, туристський);
- фізкультурно-спортивний (олімпійський, неоолімпійський, інваспорт, оздоровчий);
- дослідницько-експериментальний (суспільно-гуманітарний, фізико-математичний і технічний, природничий);
- гуманітарний (суспільний, філологічний, соціальний) та ін.

Напрями позашкільної освіти та профілі навчання

У визначенні та розробці ефективної в сучасних умовах методики позашкільної освіти є доцільним використання компетентнісного підходу.

У структурі компетентностей, що складають основу реалізації компетентнісного підходу в позашкільній освіті, необхідно виділити чотири компетентності — пізнавальна, практична, творча і соціальна.

**Компетентнісний підхід
у позашкільній освіті**

Компетентності

Пізнавальна компетентність	Практична компетентність	Творча компетентність	Соціальна компетентність
---------------------------------------	-------------------------------------	----------------------------------	-------------------------------------

Серед організаційних форм і методів в організації позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу доцільним є використання масової, групової та індивідуальної роботи.

Серед результатів освітньої діяльності здобувачів позашкільної освіти варто виділити:

- ✓ Знання, вміння, навички, цінності.
- ✓ Компетентності (пізнавальні, практичні, творчі, соціальні).
- ✓ Документ про позашкільну освіту.

Четвертою складовою є інформаційне забезпечення позашкільної освіти, що передбачає навчально-методичний і науковий супровід позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти.

Метою інформаційного забезпечення позашкільної освіти є підвищення ефективності освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у процесі навчально-методичного і наукового супроводу.

Зміст інформаційного забезпечення позашкільної освіти включає розробку наукових основ оновлення та реформування позашкільної освіти; програмно-методичне забезпечення освітнього процесу: розвиток і підтримка інноваційних педагогічних технологій, дослідницько-експериментальної роботи, педагогічного проектування; розробку освітніх і навчальних програм за модернізованим змістом позашкільної освіти; висвітлення питань позашкільної освіти в засобах масової інформації.

Основними формами інформаційного забезпечення позашкільної освіти є розробка навчальних, методичних, наукових праць, серед яких: програми, підручники, посібники, методичні рекомендації тощо.

П'ятою складовою є фінансове забезпечення позашкільної освіти, що передбачає наявність необхідних для діяльності коштів та матеріально-технічної бази.

Фінансове забезпечення тісно пов'язано з матеріально-технічним, що спрямоване на ефективне здійснення позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти як системи матеріально-технічної бази та матеріальних ресурсів і можливість користування ними. Важливість матеріально-технічного забезпечення визначається тим, що воно безпосередньо сприяє реалізації мети, завдань, змісту, тих або інших форм і методів позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти.

Зміни в позашкільній освіті

Головною метою реформ в позашкільній освіті є підтримка якісної, доступної системи позашкільної освіти, розширення функцій закладів позашкільної освіти. Серед них головними необхідно виділити:

- ✓ Розширення функцій закладу позашкільної освіти як центру освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності в адміністративно-територіальній одиниці з урахуванням навчання впродовж життя.
- ✓ Повернення до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності ліцензування у сфері позашкільної освіти.
- ✓ Піднесення престижу професії педагогічного працівника закладу позашкільної освіти шляхом запровадження нових моральних та матеріальних стимулів, просування оплати праці педагогічних працівників закладів позашкільної освіти на 1-2 тарифні розряди Єдиної тарифної сітки.
- ✓ Поповнення закладів позашкільної освіти новими кваліфікованими кадрами шляхом введення до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти окремої спеціальності "Позашкільна освіта".
- ✓ Оновлення змісту і методики позашкільної освіти з урахуванням компетентнісного підходу, що включає формування пізнавальної, практичної, творчої і соціальної компетентностей.
- ✓ Створення механізмів контролю та недопущення закриття закладів позашкільної освіти.

Стратегічні вектори

Стратегічним курсом розвитку позашкільної освіти є:

- підвищення якості і доступності позашкільної освіти;
- значущості позашкільної освіти для людини, держави, суспільства;
- навчання впродовж життя у закладах позашкільної освіти;
- інтеграція позашкільля України у міжнародний освітній простір.

Відповідно до Конституції України, Законів України "Про освіту", "Про позашкільну освіту", Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385, Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020", схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, Концепції позашкільної освіти, розробленої за грантом Президента України на наукове дослідження "Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в умовах децентралізації" визначено стратегічні вектори 1 розвитку позашкільної освіти України.

Стратегічні вектори розвитку позашкільної освіти України включають стратегічні цілі.

- ✓ Стратегічний вектор I. Правовий вектор розвитку позашкільної освіти:
 Стратегічна ціль 1: Реалізація конституційного права на позашкільну освіту.
 Стратегічна ціль 2: Розвиток людського капіталу і безпекових вимірів.
 Стратегічна ціль 3: Висока якість і доступність позашкільної освіти.
- ✓ Стратегічний вектор II. Управлінський вектор розвитку позашкільної освіти:
 Стратегічна ціль 1: Забезпечення кадрами, створення належних умов професійного розвитку та праці.
 Стратегічна ціль 2: Розвиток менеджменту позашкільної освіти.
 Стратегічна ціль 3: Розширення співробітництва.
- ✓ Стратегічний вектор III. Освітній вектор розвитку позашкільної освіти:
 Стратегічна ціль 1: Розвиток освітньої діяльності закладів позашкільної освіти.
 Стратегічна ціль 2: Соціокультурна діяльність закладів позашкільної освіти.
 Стратегічна ціль 3: Громадянська діяльність закладів позашкільної освіти.
- ✓ Стратегічний вектор IV. Інформаційний вектор розвитку позашкільної освіти:

Стратегічна ціль 1: Покращення навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти.

Стратегічна ціль 2: Розвиток наукової діяльності у сфері позашкільної освіти.

✓ Стратегічний вектор V. Фінансовий вектор розвитку позашкільної освіти:

Стратегічна ціль 1: Економічна конкурентоспроможність і ефективність позашкільної освіти.

Стратегічна ціль 2: Забезпечення сучасного матеріально-технічного потенціалу позашкільної освіти.

Правовий вектор розвитку

Стратегічна ціль 1: Реалізація конституційного права на позашкільну освіту. Забезпечити реалізацію прав громадян на позашкільну освіту, закріплених у Конституції України, Загальній декларації прав людини, Конвенції ООН про права дитини, Всесвітній декларації про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей.

Виконання чинного законодавства у сфері позашкільної освіти — Закону України "Про освіту", Закону України "Про позашкільну освіту", Закону України "Про охорону дитинства" та інших нормативно-правових актів та їх вдосконалення.

Стратегічна ціль 2: Розвиток людського капіталу і безпекових вимірів

Реалізація державної політики у сфері позашкільної освіти, розвиток системи позашкільної освіти України на національному, регіональному та місцевому рівні (рівні громад) як одного з пріоритетних завдань розвитку держави та забезпечення її національної безпеки.

Забезпечення функціонування позашкільної освіти та створення умов для діяльності закладів позашкільної освіти як центрів освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності в ОТГ, селищі, районі, місті, області.

Розвиток системи позашкільної освіти як відкритої соціальної системи, соціального інституту, що в межах свого функціоналу розвивається й функціонує, зберігаючи свою сутність при зміні змісту і структури.

Стратегічна ціль 3: Висока якість і доступність позашкільної освіти.

Забезпечення і підвищення якості позашкільної освіти, відповідності позашкільної інфраструктури потребам і запитам населення.

Удосконалення системи позашкільної освіти для дітей як складової системи безперервної освіти, цілеспрямованого процесу і результату навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час у закладах позашкільної освіти та інших соціальних інституціях.

Розширення інфраструктури позашкільної освіти для різних верств населення шляхом розбудови мережі закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань в об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), селищі, районі, місті, області за напрямками загальнодержавного значення — художньо-естетичний, науково-технічний, еколого-натуралістичний, туристсько-краєзнавчий, фізкультурно-спортивний, дослідницько-експериментальний, гуманітарний.

Створення умов для підвищення рівня охоплення позашкільною освітою, забезпечення рівного доступу до якісної позашкільної освіти, у тому числі у сільській місцевості, осіб з особливими потребами.

Забезпечення моніторингу якості позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти, підготовка Державною службою статистики України статистичного збірника "Позашкільна освіта".

Результат: дотримання законодавства у сфері позашкільної освіти, забезпечення реалізації права кожного на позашкільну освіту, охоплення дітей закладами позашкільної освіти на рівні не нижче 70 %, відповідність інфраструктури закладів позашкільної освіти України потребам і запитам населення, профільного і інклюзивного навчання у закладах позашкільної освіти, дотримання принципу відповідальності держави, громади і закладів позашкільної освіти за результати діяльності.

Управлінський вектор розвитку

Стратегічна ціль 1: Забезпечення кадрами, створення належних умов професійного розвитку та праці

Розвиток системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців системи позашкільної освіти з метою задоволення потреб закладів позашкільної освіти, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших органів і організацій у високопрофесійних та висококультурних працівниках, здатних компетентно і відповідально виконувати управлінські і педагогічні функції, впроваджувати новітні соціальні технології, сприяти інноваційним процесам.

Запровадження у рамках сфери знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки освітніх програм з позашкільної освіти та окремої спеціальності 018 Позашкільна освіта.

Активізація професійної орієнтації особистості на педагогічні спеціальності, залучення до здобуття вищої педагогічної освіти.

Розроблення механізмів підтримки молодих педагогів у закладах позашкільної освіти та випускників закладів вищої педагогічної освіти в системі позашкільної освіти.

Підвищення професійної компетентності педагогів позашкільної освіти шляхом активізації співпраці закладів позашкільної освіти та вищої педагогічної освіти.

Забезпечення соціального захисту усіх учасників освітнього процесу закладів позашкільної освіти.

Внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 31.10.2012 р. № 1230 "Про затвердження Типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів" щодо умов введення для об'єднаних територіальних громад (ОТГ), інклюзивного навчання у закладах позашкільної освіти.

Внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 р. № 1298 "Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери" щодо просування оплати праці педагогічних працівників закладів позашкільної освіти на 1 -2 тарифні розряди Єдиної тарифної сітки.

Стратегічна ціль 2: Розвиток менеджменту позашкільної освіти

Активізація державно-громадського управління позашкільною освітою, закладами позашкільної освіти, удосконалення управлінської вертикалі і горизонталі у сфері позашкільної освіти.

Розвиток менеджменту позашкільної освіти, ефективної системи управління закладами позашкільної освіти.

Удосконалення процесів планування, організації, мотивації і контролю у сфері позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти.

Розширення функцій закладу позашкільної освіти як центру освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності в об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), селищі, районі, місті, області.

Стратегічна ціль 3: Розширення співробітництва.

Розвиток партнерства та співпраці у сфері позашкільної освіти на національному, регіональному та місцевому рівнях (рівні громади) усіх представників позашкільля (управлінці, педагоги, батьки, вихованці, учні, слухачі та ін.) з метою формування соціальної відповідальності та забезпечення престижу позашкільної освіти.

Посилення державної підтримки, інститутів громадянського суспільства та приватного сектору у розвитку позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти.

Активізація тристоронньої співпраці місцевої влади, закладів позашкільної освіти і громадськості у розвитку позашкільної освіти України.

Розширення співпраці закладів позашкільної освіти із закладами дошкільної, повної загальної середньої, вищої освіти.

Активізація міжнародної співпраці у сфері позашкільної освіти, взаємодії із закладами освіти, науковими установами, громадськими організаціями іноземних держав.

Результат: забезпечення менеджменту позашкільної освіти, державно-громадського управління позашкільною освітою, закладами позашкільної освіти, сформоване у закладах позашкільної освіти України середовище, сприятливе для навчання впродовж життя, відповідальність за результати освітньої діяльності, забезпечення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти, розвитку їхньої професійної компетентності.

Освітній вектор розвитку

Стратегічна ціль 1: Розвиток освітньої діяльності закладів позашкільної освіти

Модернізація освітньої діяльності закладів позашкільної освіти, її мети, завдань та основних принципів відповідно до запитів громадян, держави і суспільства на основі сучасних підходів.

Реалізація компетентнісного підходу у позашкільній освіті. Окреслення мети, що включає формування компетентностей особистості у процесі позашкільної освіти, її пізнавальної, практичної, творчої і соціальної компетентностей.

Розвиток людини як особистості; її здібностей і талантів у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості.

Забезпечення освітнього процесу у закладах позашкільної освіти як 4 компонентної структури, що включає навчання, виховання, розвиток та соціалізацію особистості у вільний час.

Оновлення змісту і методики позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу за основними напрямками позашкільної освіти, структурованими за профілями навчання - художньо-естетичний (хореографічний, музичний, театральний, художній, вокальний); науково-технічний (початково-технічний, спортивно-технічний, предметно-технічний, інформаційно-технічний, художньо-технічний, виробничо-технічний); еколого-натуралістичний (екологічний, біологічний, сільськогосподарський, лісогосподарський, медичний, хімічний); туристсько-краєзнавчий (краєзнавчий, туристський); фізкультурно-

спортивний (олімпійський, неоолімпійський, інваспорт, оздоровчий); дослідницько-експериментальний (суспільно-гуманітарний, фізико-математичний і технічний, природничий); гуманітарний (суспільний, філологічний, соціальний) та ін.

Активізація організаційних форм, методів і засобів освітньої діяльності закладів позашкільної освіти, найбільш оптимальних у методиці позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу.

Розвиток профільного та інклюзивного навчання у закладах позашкільної освіти за напрямками позашкільної освіти, заохочення до здобуття дітьми первинних професійних знань, вмінь і навичок особистості, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності, профорієнтаційно-профільна підготовка.

Впровадження STEM- освіти у закладах позашкільної освіти України

Стратегічна ціль 2: Соціокультурна діяльність закладів позашкільної освіти.

Розвиток соціокультурної діяльності закладів позашкільної освіти як процесу залучення різних верств населення до культурних цінностей суспільства і активного включення самої людини в цей процес.

Запровадження у закладах позашкільної освіти навчання впродовж життя з урахуванням основних сфер життєдіяльності людини - природа, суспільство, культура, техніка, спорт.

Забезпечення організації і проведення змістовного дозвілля для різних верств населення закладами позашкільної освіти, у тому числі масових заходів, міських, літніх таборів.

Стратегічна ціль 3: Громадянська діяльність закладів позашкільної освіти.

Запровадження у закладі позашкільної освіти діяльності, що сприяє розвитку громадянського суспільства.

Здійснення громадянської діяльності закладу позашкільної освіти як діяльності для різних верств населення, пов'язаної з громадською активністю, волонтерством, соціальними ініціативами, проектами тощо.

Попередження і профілактика насильства, правопорушень дітьми, забезпечення засобами позашкільної освіти профілактичної роботи, робота з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Результат: осучаснення мети, завдань, принципів, змісту, форм, методів і засобів позашкільної освіти відповідно до потреб громадян і сучасних викликів.

Забезпечення реалізації позашкільної освіти за основними напрямками, функціонування різних типів закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань за профілями діяльності.

Створення умов для постійного оновлення змісту позашкільної освіти, перетворення позашкільної освіти на рушій впровадження інновацій та розвиток економіки знань.

Інформаційний вектор розвитку

Стратегічна ціль 1: Покращення навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти

Розроблення та удосконалення навчально-методичного забезпечення у сфері позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань.

Активізація підготовки і забезпечення навчально-методичною літературою, засобами навчання і навчальним обладнанням педагогічних працівників, вихованців, учнів і слухачів закладів позашкільної освіти.

Розробка освітніх програм позашкільної освіти, введення їх у закладах позашкільної освіти. Підготовка і впровадження типових освітніх програм позашкільної освіти як єдиного комплексу освітніх компонентів, спланованих і організованих закладом позашкільної освіти для досягнення учнями, вихованцями, слухачами результатів навчання (набуття компетентностей).

Удосконалення навчальних програм на основі сучасних підходів як документів, що регламентують роботу гуртка, груп та інших творчих об'єднань закладів позашкільної освіти з різною тривалістю освітнього процесу - довготривалі, середньотривалі і короткотривалі.

Підтримка видавничої діяльності у сфері позашкільної освіти, у тому числі друк програм, посібників, підручників та іншої навчально-методичної літератури.

Поширення інформації про систему позашкільної освіти у засобах масової інформації, соціальних мережах, забезпечення медійного супроводу позашкільля, презентації діяльності закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань.

Стратегічна ціль 2: Розвиток наукової діяльності у сфері позашкільної освіти.

Активізація проведення наукових досліджень у сфері позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань як інтелектуальної творчої діяльності, спрямованої на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування.

Розробка сучасних теорій, концепцій, методик у сфері позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань.

Запровадження у закладах вищої педагогічної освіти дисципліни "Педагогіка позашкільної освіти".

Включення до пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок питань позашкільної освіти.

Проведення спільних наукових досліджень закладами вищої і позашкільної освіти, науковими установами, залучення педагогічних працівників, вихованців, учнів і слухачів закладів позашкільної освіти до здійснення науково-дослідної роботи у сфері позашкільної освіти.

Публікація результатів наукових досліджень з позашкільної освіти у наукових виданнях, у тому числі монографіях, збірниках наукових праць, збірниках документів і матеріалах наукових конференцій, авторефератах, дисертаціях, словниках, енциклопедіях тощо.

Організація та проведення конференцій, семінарів, "круглих столів" міжнародного, всеукраїнського, міського, районного рівнів з питань позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань.

Результат: забезпечення позашкільної освіти, закладів позашкільної освіти освітніми та навчальними програмами, здійснення науково-методичного супроводу позашкільної освіти, підтримка видавничої діяльності у сфері позашкільної освіти, друк програм, посібників, підручників тощо.

Фінансовий вектор розвитку

Стратегічна ціль 1: Економічна конкурентоспроможність і ефективність позашкільної освіти

Підвищення конкурентоспроможності закладів позашкільної освіти через підвищення якості позашкільної освіти, створення і просування бренду і брендінгу позашкільля, закладів позашкільної освіти.

Забезпечення державної субвенції на позашкільну освіту, передбачену статтею 78 Закону України "Про освіту" у частині заробітної плати педагогічним працівникам, а утримання закладів, оплата комунальних послуг, фінансування матеріально-технічної бази - за рахунок місцевих бюджетів.

Економічний розвиток позашкільної освіти за рахунок збільшення фонду оплати праці закладам позашкільної освіти, залучення коштів з різних джерел, не заборонених чинним законодавством.

Розроблення механізмів фінансування підтримки дітей пільгових категорій закладів позашкільної освіти.

Розроблення механізмів фінансування друку навчально-методичної літератури у сфері позашкільної освіти, у тому числі програм, посібників, підручників тощо.

Стратегічна ціль 2: Забезпечення сучасного матеріально-технічного потенціалу позашкільної освіти

Забезпечення розвитку матеріально-технічної бази закладів позашкільної освіти за кошти засновника, державного та/або місцевих бюджетів, батьків, платних послуг, що можуть надаватися закладами освіти, з інших джерел, не заборонених законодавством.

Проведення капітального ремонту будівель, споруд, комунікацій та обладнання закладів позашкільної освіти.

Активізація участі закладів позашкільної освіти у залученні коштів із грантів, проектів з метою покращення фінансового та модернізації матеріально-технічного забезпечення позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань.

Результат: запровадження конкуренто-спроможності закладів позашкільної освіти через державну субвенцію на позашкільну освіту, розвиток системи фінансування позашкільної освіти, залучення коштів з різних джерел, не заборонених чинним законодавством.

SWOT-аналіз позашкільної освіти

25 червня 2018 року у м. Києві проведена Стратегічна сесія з розвитку позашкільної освіти за ініціативи Міжнародної асоціації позашкільної освіти та підтримки Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Національної академії педагогічних наук України, Міністерства освіти і науки України, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Інституту екології економіки і права, Інституту дошкільної і загальношкільної педагогіки Краківського університету (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва та ін.

Мета сесії полягала в обговоренні і визначенні стратегічних питань розвитку позашкільної освіти в умовах реалізації нового Закону України "Про освіту" (2017) з урахуванням основних положень Концепції позашкільної освіти, підготовленої в рамках реалізації гранту Президента України згідно з розпорядженням Президента України від 29.05.2017 р. №114/2017- рп на наукове дослідження "Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в умовах децентралізації".

Стратегічна сесія викликала значний інтерес представників законодавчої і виконавчої влади, працівників органів управління освіти, закладів освіти, наукових установ, батьків, ЗМІ, громадськості.

Участь у стратегічній сесії брало понад 120 осіб із м. Києва, Вінницької, Волинської, Житомирської, Дніпровської, Донецької, Запорізької, Івано-Франківської, Київської,

Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Чернівецької, Чернігівської та інших областей України.

Інформаційними партнерами стратегічної сесії виступили тижневик "Освіта", видавництво "Шкільний світ", газета "Позашкілля".

Учасники сесії обговорили стратегічні напрями розвитку позашкільної освіти на пленарному засіданні, діалогових площадках, підсумковому засіданні.

Пленарне засідання відкрили представники Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Національної академії педагогічних наук України, Міністерства освіти і науки України, Державної служби якості освіти, Міжнародної асоціації позашкільної освіти.

Відзначили вагому роль позашкільної освіти у розвитку держави, суспільства, людини, актуальність проведення стратегічної сесії з розвитку позашкільної освіти і залучення до неї усіх стейкхолдерів позашкілля.

На п'яти діалогових площадках учасниками стратегічної сесії детально розглядався кожний з векторів розвитку позашкільної освіти.

На основі фасилітації проведено SWOT-аналіз з розкриттям слабких і сильних сторін, можливостей і загроз позашкільної освіти.

Сильні сторони

- ✓ Ефективна система формування людського капіталу.
- ✓ Багаторічний позитивний досвід функціонування і розвитку системи позашкільної освіти.
- ✓ Розгалужена мережа закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань.
- ✓ Постійний попит і замовлення на позашкільну освіту у дітей та їхніх батьків.
- ✓ Різноманітність напрямів позашкільної освіти та програм.
- ✓ Фінансування позашкільної освіти за кошти засновника, державного та/або місцевих бюджетів, батьків, з інших джерел, не заборонених законодавством.
- ✓ Професіоналізм педагогів.
- ✓ Високі досягнення вихованців, учнів, слухачів в Україні і на міжнародному рівні.

Можливості

- ✓ Висока економічна ефективність позашкільної освіти.
- ✓ Мобільність, гнучкість, доступність позашкільної освіти.
- ✓ Висока якість позашкільної освіти.
- ✓ Швидке реагування на соціальне замовлення.
- ✓ Широкі можливості для розвитку та реалізації особистості, різноманітність і профільність.
- ✓ Широкі можливості для залучення різних верств населення до навчання впродовж життя.

Слабкі сторони

- ✓ Недооцінка потенціалу позашкільної освіти.
- ✓ Недостатня поінформованість об'єднаних територіальних громад у можливостях позашкільної освіти.
- ✓ Несформованість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.
- ✓ Недостатнє ресурсне забезпечення.

- ✓ Низька престижність професійної діяльності у сфері позашкільної освіти.

Загрози

- ✓ Перехід позашкільної освіти у сферу комерційних послуг.
- ✓ Втрата державного контролю над позашкільною освітою, зникнення можливості фінансування позашкільної освіти за кошти державного та/або місцевих бюджетів.
- ✓ Закриття, злиття та перепрофілювання.
- ✓ Скорочення робочих місць.
- ✓ Недостатнє охоплення позашкільною освітою дітей.
- ✓ Порушення прав громадян на позашкільну освіту.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

виконання Стратегії розвитку позашкільної освіти

Стратегічні вектори, цілі та завдання розвитку позашкільної освіти	Найменування показника виконання завдань	Результат
Стратегічний вектор I. Правовий вектор розвитку позашкільної освіти		Результат: дотримання законодавства у сфері позашкільної освіти, забезпечення реалізації права кожного на позашкільну освіту, охоплення дітей закладами позашкільної освіти на рівні не нижче 70%, відповідність інфраструктури закладів позашкільної освіти України потребам і запитам населення, профільного і інклюзивного навчання у закладах позашкільної освіти, дотримання принципу відповідальності держави, громади і закладів позашкільної освіти за результатами діяльності
Стратегічна ціль 1: Реалізація конституційного права на позашкільну освіту	кількість нормативно-правових актів	
Стратегічна ціль 2: Розвиток людського капіталу і безпекових вимірів	кількість закладів позашкільної освіти	
Стратегічна ціль 3: Висока якість і доступність позашкільної освіти	- кількість закладів позашкільної освіти; - кількість гуртків, груп та її творчих об'єднань; - кількість вихованців, учнів, слухачів	
Стратегічний вектор II. Управлінський вектор розвитку позашкільної освіти		Результат: забезпечення менеджменту позашкільної освіти, державно-громадського управління позашкільною освітою, закладами позашкільної освіти, сформоване у закладах позашкільної освіти України середовище, сприятливе для навчання впродовж життя, відповідальність за результати освітньої діяльності, забезпечення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти, розвитку їхньої професійної компетентності. Результат: осучаснення мети, завдань, принципів, змісту, форм, методів і засобів позашкільної освіти відповідно до потреб громадян і сучасних викликів. Забезпечення реалізації позашкільної освіти за основними напрямками, функціонування різних типів закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань за профілями діяльності. Створення умов постійного оновлення змісту позашкільної освіти, перетворення позашкільної освіти на рушій впровадження інновацій та розвиток економіки знань.
Стратегічна ціль 1: Забезпечення кадрами, створення належних умов професійного розвитку та праці	кількість педагогічних працівників закладів позашкільної освіти;	
Стратегічна ціль 2: Розвиток менеджменту позашкільної освіти	кількість гуртків	
Стратегічна ціль 3: Розширення співробітництва	кількість угод	
Стратегічний вектор III. Освітній вектор розвитку позашкільної освіти		
Стратегічна ціль 1: Розвиток освітньої діяльності закладів позашкільної освіти	- кількість закладів позашкільної освіти; - кількість гуртків, груп та її творчих об'єднань; кількість вихованців, учнів, слухачів	
Стратегічна ціль 2: Соціокультурна діяльність закладів позашкільної освіти	кількість заходів закладів позашкільної освіти	
Стратегічна ціль 3: Громадська діяльність закладів позашкільної освіти	- кількість учасників заходів закладів позашкільної освіти	

Стратегічний вектор IV. Інформаційний вектор розвитку позашкільної освіти		Результат: забезпечення позашкільної освіти, закладів позашкільної освіти освітніми та навчальними програмами, здійснення науково-методичного супроводу позашкільної освіти, підтримка видавничої діяльності у сфері позашкільної освіти, друк програм, посібників, підручників тощо.
Стратегічна ціль 1: Покращення навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти	- кількість навчальних програм; - кількість працівників навчально-методичної літератури	
Стратегічна ціль 2: Розвиток наукової діяльності у сфері позашкільної освіти	- кількість наукових досліджень; - кількість наукових видань; - кількість конференцій	
Стратегічний вектор V. Фінансовий вектор розвитку позашкільної освіти		Результат: запровадження конкурентоспроможності закладів позашкільної освіти через державну субвенцію на позашкільну освіту, розвиток системи фінансування позашкільної освіти, залучення коштів з різних джерел, не заборонених чинним законодавством.
Стратегічна ціль 1: Економічна конкурентоспроможність і ефективність позашкільної освіти	обсяг виконаних робіт	
Стратегічна ціль 2: Забезпечення сучасного матеріально-технічного потенціалу позашкільної освіти	Кількість закладів позашкільної освіти, у яких модернізована матеріально-технічна база	

«Ми знаємо, що держави, які зацікавлені у своєму розвитку і процвітанні особливої уваги надають створенню умов для розвитку особи, її талантів і здібностей як інвестиції у майбутнє.

Саме позашкільна освіта як унікальна складова системи освіти має суттєві можливості для розвитку людського капіталу, особистісної і професійної реалізації кожної особистості з дитинства.

Україна не може стояти осторонь питань розвитку позашкільля і має як найефективніше використовувати потенціал позашкільної освіти для свого майбутнього.»

Олена Биковська,
професор, доктор педагогічних наук,
президент Міжнародної асоціації позашкільної освіти,
заслужений діяч науки і техніки України

ЗАГАЛЬНА РЕДАКЦІЯ

Биковська Олена Володимирівна, президент Міжнародної асоціації позашкільної освіти (МАПО), завідувач кафедри позашкільної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, ректор інституту екології економіки і права, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (загальна редакція, вступ, розділи I, II, III, IV, V)

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Боровська Світлана Василівна, керівник Харківського відділення МАПО, директор Харківського Палацу творчості дітей та юнацтва, депутат Харківської обласної ради (розділи III, IV, V)

Биковський Ярослав Тімурович, аспірант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (розділ I, III, IV, V)

Биковський Тімур Валерійович, член МАПО, доцент Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, доцент (розділи III, IV, V)

Дейдиш Лариса Анатоліївна, завідувач сектору змісту позашкільної освіти та гурткової роботи відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту позашкільної освіти та виховної роботи ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" (розділи III, IV, V)

Каричковська Світлана Петрівна, доцент кафедри української та іноземних мов Уманського національного університету садівництва, кандидат педагогічних наук, доцент (параграф 1.2, розділ III) **Ковальчук Олег Степанович**, керівник Тернопільського відділення МАПО, директор комунального закладу Тернопільської Міської Ради "Станція юних техніків" (розділи III, IV, V)

Кардаш Наталія Василівна, доцент кафедри позашкільної освіти ІІФ Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, доцент (розділи III, IV, V)

Каричковський Василь Дмитрович, професор кафедри фінансів та кредиту Інституту екології економіки і права, доктор педагогічних наук, доцент (параграф 1.2, розділ III)

Лихота Світлана Олексіївна, член МАПО, заступник директора з методичної роботи Національного центру "Мала академія наук України" (розділи III, IV, V)

Кузик Олег Євгенович, керівник Львівського відділення МАПО, директор Центру творчості дітей Галичини, кандидат педагогічних наук (розділи III, IV, V)

Найдюк Валентина Іванівна, керівник Житомирського відділення МАПО, директор Новоград-Волинського центру науково-технічної творчості учнівської молоді Житомирської області (розділи III, IV, V)

Кодря Віталій Вікторович, директор Івано-Франківського обласного державного центру науково-технічної творчості учнівської молоді (розділи III, IV, V)

Оружа Лариса Володимирівна, доцент кафедри позашкільної освіти ІІФ Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук (розділи III, IV, V)

Олексюк-Казо Лариса Маркіянівна, доцент кафедри позашкільної освіти ІІФ Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доцент (розділи III, IV, V)

Паливода Тамара Георгіївна (розділи III, IV, V)

Савенко Наталія Іванівна, виконавчий директор МАПО, директор Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва (розділи III, IV, V)

Первушевська Ірина Олександрівна, керівник Рівненського відділення МАПО, директор Рівненського міського Палацу дітей та молоді (розділи III, IV, V)

Рудика Олена Володимирівна, керівник Херсонського відділення МА-ПО, директор комунального закладу "Центр науково-технічної творчості учнівської молоді" Херсонської обласної ради (розділи III, IV, V)

Суркова Ганна Павлівна, керівник Кіровоградського відділення МАПО, директор Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості (розділи III, IV, V)

Савенко Олександр Олександрович, провідний науковий співробітник Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, кандидат педагогічних наук, доцент (розділи IV, V)

Ткаченко Лідія Іванівна, провідний науковий співробітник Інституту обдарованої дитини НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник (розділи III, IV, V)

Шевченко Олександр Анатолійович, магістр кафедри позашкільної освіти ІІФ Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (розділи III, IV, V)

Цвікова Наталія Олександрівна, керівник Одеського відділення МАПО, заступник директора з навчально-виховної роботи Білгород-Дністровського комунального закладу "Міський Центр дитячої творчості" Одеської області (розділи III, IV, V)

Ясинська Алла Михайлівна, завідувач відділу Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат педагогічних наук, доцент (розділи III, IV, V)